

НАРЕЧИЕТО НЯКОГА И ЕКВИВАЛЕНТИТЕ МУ В РУМЪНСКИЯ ЕЗИК

Рамона Стойчева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

THE ADVERB НЯКОГА ('EVER') IN BULGARIAN AND ITS EQUIVALENTS IN ROMANIAN LANGUAGE

Ramona Stoycheva
Sofia University "St. Kliment Ohridski"

The paper aims to present the Bulgarian adverb *niakoga* (ever) and its equivalents in Romanian. The lexical units are excerpted from academic dictionaries of both of these Balkan languages. The use of the units is supported by examples from original novels and their translations, national corpora (Bulgarian National Corpus and The Reference Corpus of the Contemporary Romanian Language) and internet sources. The Bulgarian adverb *niakoga* appears to be composed of overlapping meanings. The paper's focus is on the semantics of the adverb and its equivalents in Romanian and on the possibilities for their use which are briefly compared.

Keywords: adverbs of time, semantics, *ever*, Bulgarian language, Romanian language

Наречията за време са обект на интерес за български и чуждестранни учени. Проблематиката предлага актуално поле за дискусии особено при сравнение на семантиката и функцията на темпорални лексеми от родствени и неродствени езици. Наречията за време са разглеждани в едноезични разработки, например за българския език: Б. Велчева (Велчева/Velcheva 1970), Ст. Георгиев (Георгиев/Georgiev 1978, 1983), М. Витанова (Витанова/Vitanova 1999, 2000) и др., а за румънския: К. Сътяну (Săteanu/Сътяну 1980), Дж. Чомпек (Сіотрес/Чомпек 1985), В. Неделку (Nedelcu/Неделку 2013) и др. Интерес към лексикалните единици в семантичното поле *време* в съпоставка с други езици, както славянски, така и неславянски, проявяват: К. Ничева (Ничева/Nicheva 1964), К. Петрова (Петрова/Petrova 1997, 2010), И. Георгиева (Георгиева/Georgieva 2008, 2010), Л. Иванова (Иванова/Ivanova 2012,

2014, 2015), А. Ефтимова (Ефтимова/Eftimova 2010) и др. Въпреки значимостта на разглежданата проблематика в съпоставката между българската и румънската лексика за време все още има незапълнени празноти.

В статията се разглежда и се описва семантичната структура на наречието *някога* и еквивалентите му в румънския език. Представени са четири припокриващи се варианта на значението на лексемата, като за опора служат тълковни речници на двата езика. Използван е традиционният метод на съпоставителен анализ, приложен върху езиков материал, почерпен от оригинална художествена литература, преводи и националните корпуси на българския и румънския език. Разкриването на семантичната структура на тези темпорални лексеми ще покаже сходствата и разликите сред синонимите в двата езика, а съпоставката им ще послужи при избор на най-добро съответствие при превод.

Наречието *някога* и румънските му еквиваленти

В съвременния български книжовен език *някога* е неопределително местоименно наречие (Андрейчин/Andreichin 1944: 398 – 399), свързано по произход със старобългарската въпросителна форма *кога* и неопределителната частица *ня-* (от стб. *нѣ*) (БЕР/BER 728 – 729). Други форми на наречието са *някогда* (остар.) и *някоги* (диал.) (РБЕ/РВЕ). Като остарели синоними в РБЕ са посочени наречията *нявга*, *нявгаиш*, *някогаиш*. Комбинацията от *някога* с частицата *си* се използва за усиление на значението.

Според значението си *някога* принадлежи към обстоятелствените наречия за време, а реализацията на действието, определено с тази лексема, е възможна както в плана на миналото, така и в плана на бъдещето. В българския това, което се е случило в някакъв неопределен период или момент в миналото, се отбелязва като случило се *някога* (РБЕ/РВЕ). Също с *някога* се отбелязва, когато нещо е възможно или ще се случи след неопределено време, след известен период в бъдещето (РБЕ/РВЕ). В Българския тълковен речник са посочени значенията: (1) 'в отдалечено мина-

ло, отдавна’; (2) ‘в неопределено бъдеще’; 3) ‘в неопределено време, безразлично кога, понякога’¹ (БТР/ВТР 2018: 542).

В румънския език значението ‘някога’ се предава от лексикално множество от наречия, които имат сходни значения, но различна реализация в езика: *altădată*, *altcândva*, *cândva*, *oarecând*, *odată*, *odinioară*, *vreodată*, *vreodinioară*.

Според речниковия преглед като еквиваленти на българското наречие *някога* в съвременния румънски език се употребяват лексемите *vreodată* и *cândva*. Синоним и с честа употреба в езика днес е и лексемата *odată*, която изглежда е и по-богата семантично. Като се съди по значенията, отбелязани в DLR, *altădată* също е активен изразител на семантиката на *някога* и пълен негов еквивалент, но за това наречие изрично се отбелязва и смислово противопоставяне с наречието *acum* ‘сега’ или други наречия, указващи сегашен момент (DLRLC 1955 – 1957). Останалите изброени лексеми – *altcândva*, *oarecând*, с вар. *oarecândva*, *vreodinioară* и *odinioară*, речникът посочва като архаични или с регионална употреба.

Лексемата *vreodată* е образувана от неопределителното местоимение във формата му за женски род *vreo* ‘някаква, някоя (си)’ и наречието *odată* ‘някога, веднъж’ (DLR 13: 1273 – 1274). В потвърждение на факта, че значенията на наречията *някога* и *vreodată* са много близки, откриваме тълкуването: 1) ‘отдавна, някога’; *la un moment dat* ‘в даден момент, в бъдещето; някога, едно време’; 2) в отриц. изр. ‘никога’ (DLR 13: 1273 – 1274).

В състава на наречието *cândva* участват въпросителното наречие *când* ‘кога’ (идентично с *кога* в българското *някога*) и частицата *va* – 3 л. ед. ч. от глагола *vrea* ‘искам’² (DLR 2: 77). Семантичната близост на рум. *cândva* до бълг. *някога* личи от дефиницията му в румънските тълковни речници, срв. ‘в неопределен момент от миналото или бъдещето (уточнява се от контекста)’ (DLRLC 1955 – 1957), като DLR пояснява, че по отношение на миналия времеви план наречието се употребява по-рядко (DLR 2: 77).

¹ Значението ‘поякога’ е отбелязано и в РБЕ, но като диалектно.

² Вж. сходни модели при образуване на местоимения и наречия в балканския езиков съюз у Асенова (Асенова/Asenova 2002: 71 – 72).

Изразител на неопределеност във времето в румънски е и наречието *odată*. Тази лексема може да обозначава неопределен интервал върху темпоралната ос и да се отнася към момент, различен от момента на изказването – минал или бъдещ. Означава: ‘в неопределено време, някога’ – 1) (във връзка с глаголи в минало време) ‘някога, отдавна’; 2) във връзка с глаголи в бъдеще време – ‘в някакъв момент, някой ден, някога’ (DLR 10: 124).

Особености на наречията, изразяващи ‘някога’

Според функцията си темпоралните наречия служат, за да уточнят времето на протичане на глаголното действие.

В изследванията у нас се разграничават два основни типа наречия за време – наречия, които локализируют действието във времето, и наречия, които характеризират времето на протичане на действието (ГСБКЕ, Л. Андрейчин, Ст. Георгиев).

Според Ст. Георгиев „времето свързва протичането на действието с определени хронологични рамки или последователност“, а темпоралното значение може да има различни семантични варианти: „предходност и следходност, успоредност (съвпадение), близост и отдалеченост, периодичност и повторителност, пределност и непределност и др.“ (Георгиев/Georgiev 1983: 13).

В по-новите изследвания у нас деленето на темпоралните наречия зависи и от характеристиките на глагола, който поясняват. Подялбата е на: 1) наречия, локализиращи действието върху темпоралната ос, и 2) аспектуални (видово-временни) наречия, характеризиращи протичането на действието. Р. Ницолова обособява три групи наречия за време: 1) Лексемите *денем, нощем, зиме, лете, рано, късно* и др. локализируют интервали на събития по темпоралната ос, ориентирани според обективната система за темпорална ориентация, основаваща се на повтарящи се периодични движения – преди всичко въртенето на Земята и движението ѝ около Слънцето, или вземат предвид темпоралната ориентация на други събития; 2) Наречията *непрекъснато, от време на време, постоянно* и др. означават повтарящи се събития; 3) Наречия, които локализируют интервали на събития по темпоралната ос, ориентирани според субективната система за темпорална ориентация, в която основен ориентир е моментът на говорене (Ни-

цолова/Nitsolova 2008: 448 – 449). А. Ефтимова пояснява, че аспектиалните наречия могат да изразяват и: 1) повторителност и количествена неопределеност (напр: *винаги, понякога, рядко, често*); 2) процесуалност, непрекратеност и продължителност на действието (напр.: *непрекъснато, дълго, продължително*), 3) единичност на действието (напр. *веднъж (един път), тогава*); и 4) повторителност и количествена определеност (напр.: *многократно, неколкократно*) (Ефтимова/Eftimova 2010: 94).

В най-новата граматика на Румънската академия темпоралните наречия са определени семантично като обстоятелствени наречия, които посочват обстоятелствата, при които се реализира действието, изразено чрез глагола. Наречията със значение ‘някога’ са определени като наречия за време, които изразяват локализацията на процеса/действието във времето. В тази група попадат лексемите: *acum* ‘сега’, *azi* ‘днес’, *când* ‘кога’, *cândva* ‘някога’, *curând* ‘скоро’, *demult* ‘отдавна’, *imediat* ‘веднага’, *odată* ‘някога; веднъж’, *vineri* ‘петък’³ и др. От друга страна, са представени темпорално-аспектуалните наречия, които посочват продължителността, честотата, непрекъснатостта и повторителността на извършване на действието – *adesea* ‘често’, *câteodata* ‘поякога’, *frecvent* ‘често’, *începi* ‘вечно’, *(în)totdeauna* ‘винаги’, *mereu* ‘постоянно’, *niciodată* ‘никога’, *vara* ‘през лятото’, *zilnic* ‘дневно’ и др. (GALR 2005: 595).

Като темпорално наречие *някога* има функция да определя времевите обстоятелства при протичане на глаголното действие, както и семантично да предава признаци на предходност и следходност, на близост и отдалеченост спрямо определен ориентационен момент/интервал (който не съвпада задължително с момента на изказването). Приемаме, че като изразител на тези признаци лексемата *някога* и нейните румънски еквиваленти имат темпорално значение и се реализират както в плана на миналото, така и в плана на бъдещето.

³ В румънския език названията на дните от седмицата се употребяват най-често без предлог – срв.: *Vin luni* – ‘В понеделник идвам’ (подобно на разг. бълг. *Понеделник ще дойда*); *Plec vineri* – ‘В петък тръгвам’ и др. В граматиките се определят като наречия за време.

В хода на анализа на лексемите се разкриват известни оттенъци в тяхната семантика, които позволяват да бъдат обособени следните смислови варианти на значението. Първо, **някога I** може да изразява **неопределеност** и да означава, че посоченото действие се случва в период, който не е точно фиксиран. Второ, в бъдещия времеви план, в зависимост от лексикалното си обкръжение, **някога II** може да акцентира върху **категоричността**, от една страна, или **съмнението**, от друга, че действието ще се реализира отново. Трето, **някога III** може да свидетелства за отдалеченост в миналото и да определя посоченото в изказването действие като реализирало се в отдалечен минал момент. И четвърто, диалектна употреба, **някога IV** със значение ‘**поякога**’⁴.

Някога I (неопределеност)

На пръв поглед наречието *някога* служи за обозначаване на най-обща неопределеност. Чрез лексемата се означава действие, което се реализира върху темпоралната ос, без да бъде посочен конкретен интервал от време. Спрямо ориентационния момент *някога* може да пояснява действие, реализирало се в миналото, или действие, което предстои да се реализира в бъдещето. В миналия времеви план наречията със значение ‘някога’ изразяват признаци на неопределена предходност както в българския, така и в румънския език. Срв.:

(1) *Някога те мислеха, че парите правят човека щастлив, и това може би е било истина за времето си.* (Любен Дилов); (2) *Някога салепът се е пиел много, по мое време в Пловдив още се намираще на едно място – в кафенето към джамията на Джумаята* (Димитър Кирков); (3) *Proape că ni-i venea să creadă că un asemenea om a existat vreodată* (Adrian Lițu), ‘Почти не му се вярваше, че такъв човек е съществувал някога’; (4) *Poate mi s-a făcut cândva vreun semn, poate că mi s-a indicat ceva.*, ‘Може би някога ми е бил даден знак, било ми е посочено нещо...’

⁴ Напр. *Дохождаше някога при мене и без да козирува, [...], усмихваше се* (Й. Йовков). *Как живеят вкъщи стринини Илчовични, [...], могат ли всякога да се нахранят или някога си и не дояждат – това никои от махалата не знае и не видва* (Т. Влайков). Тъй като фокусът е върху съвременния български и румънски език, това значение не е обект на анализ.

(МЕ/МЕ); (5) *Nu știi dacă ai simțit vreodată cât e de gravă și de definitivă o asemenea dragoste; dacă ți-ai dat vreodată seama că, orice s-ar întâmpla, nu te mai poți despărți de ființa iubită, că ești legat de ea până la moarte, în sensul concret al cuvântului.*, ‘Не зная дали някога си усещал колко абсолютна и дълбока е една такава любов; дали някога си си давал сметка, че каквото и да се случи, ти не можеш да се разделиш от любимото си същество, че си свързан с него до смъртта в буквалния смисъл на думата’ (МЕ/МЕ).

По отношение на бъдещето лексемите не дават ориентация във времето. Наречията отнасят действието към най-общ, неопределен момент. Означават, че е все едно кога действието ще се случи.

(6) *Îți privesc, între coapse, „fluturele cu aripi lipite somnoros“ și știi că e, cu adevărat, cel mai frumos lucru pe care l-aș putea vedea și atinge vreodată.*, ‘Поглеждам „пеперудата със сънливо прилепени криле“ между бедрата ѝ и знам, че е наистина най-красивото нещо, което бих могъл да видя и докосна някога’ (МС/МК); (7) *Femeile nu erau nimic altceva pentru noi decât niște obiecte de lux, ca automobilele lustruite din vitrinele magazinelor „Volvo“ sau „Maserati“: nu ne imaginam cu adevărat că vom avea și noi una vreodată.*, ‘За нас жените не бяха друго освен луксозни вещи като колите по лъскавите витрини на магазините на „Волво“ или „Мазерати“: не си представяхме, че някога ще имаме някоя от тях’ (МС/МК).

Някога II (категоричност или съмнение, че действието ще се реализира)

При реализация в бъдещето се открояват два подтипа значения. **Някога II** може да акцентира върху **категоричността**, от една страна, или **съмнението**, от друга, че действието ще се реализира отново, в зависимост от лексикалното обкръжение на наречието.

От една страна, чрез изказванията се изразява липса на категоричност. Наречията често са придружени от глаголи, други лексеми и изрази, които изразяват съмнение, надежда: *едва ли, дали, може би, надявам се, съмнявам се и др.* Това вероятно е и по-честата употреба на наречието.

(8) *Аз се надявам, че някога ще мога да се върна и да видя отново небето, морето, прекрасните земни хора и вас!* (Зора Загорска); (9) *Едва ли някога ще го узная, но има нещо, което ме изпълва с трепет и вяра – потребността да споделя преживяното от мен сега и по този начин* (Соня Рачева); (10) *Simțeam sprăima aceasta fără să mă gândesc la o eventuală nouă pasiune a ei. Îmi era peste putință să cred că Ileana va mai putea iubi vreodată.*, ‘Усещах този страх, без да си мисля за някаква евентуална нова нейна любов. Не можех да повярвам, че Илиана ще може да обича някога отново’ (МЕ/МЕ); (11) *Crezi că ai s-o mai întâlnești vreodată? întrebă Hasnaș ca și cum și-ar fi continuat cu glas tare un gând care îl muncea de mult. Vreau să spun, simți că ai s-o mai vezi?*, ‘Мислиш ли, че ще я срещнеш някога отново? – попита Хаснаш така, сякаш продължи на глас някаква мисъл, която го беше измъчвала дълго време. – Искам да кажа – усещаш ли, че ще я видиш пак?’ (МЕ/МЕ).

От друга страна, чрез наречията и адвербиалните изрази със значение ‘някога’ може да се изрази категоричност, да се определи, че действието непременно ще се случи, независимо кога. Така се употребяват изразите: бълг. *все някога, рано или късно* (разг. ‘употребява се, за да се подчертае, че нещо непременно ще стане в бъдеще, в неопределен момент, някога’ (РБЕ/РВЕ)); рум. *mai devreme sau mai târziu* ‘рано или късно’; (12) *Все някога ще разбера.* = *Рано или късно ще разбера* (BulNet); (13) *Не, все пак знаехме нещо: Баязид рано или късно ще научи, че сме тук, върху безмилостната земя на Ликия* (Вера Мутафчиева); (14) *Mai devreme sau mai târziu te las și plec.* ‘Рано или късно те оставям и тръгвам’ (Florescu Cătălin Dorean).

Някога III (отдалеченост в миналото)

От изразител на обща неопределеност наречието *някога* се трансформира в изразител на **отдалеченост назад във времето** и функционира като синоним на наречието *отдавна* със значения: 1) ‘преди много време’; 2) ‘от дълго време насам’ (БТР/ВТР 2018: 589). Същият семантичен преход се наблюдава и при румънските еквиваленти. В тези случаи местоименното наречие логично се комбинира с глаголи в минало време и сигнализира отдалеченост във времето. Освен това наречието *някога* се използва за изразя-

ване на отдалечена предходност спрямо ориентационния момент (вж. наречията за изразяване на предходност спрямо изказването, групирани от Л. Иванова според степента на отдалеченост: непосредствена предходност, обща предходност, отдалечена предходност Иванова/Ivanova 2015: 320 – 322).

(15) *Не, това чувство няма равно на себе си! Какъв рай беше някога Америка! Долари, долари, долари...* (Любен Дилов); (16) *Bucureștiul a fost cândva cunoscut ca “Micul Paris”, o capitală care a înflorit sub regele Carol, care a importat arhitecți francezi pentru a da orașului său o atmosferă deosebită.*, ‘Букурещ някога е бил известен като „Малкия Париж“, столица, процъфтяваща при крал Карол, която внася френски архитекти, за да придаде на града специална атмосфера’ (Diana Popescu); (17) *Țara, odată numită cea de-a 16-a Republica Sovietică datorită strânselor sale legături cu Moscova, a declarat că va permite Statelor Unite să utilizeze baza sa militară aeriană de la Marea Neagră în cazul unui atac împotriva Irakului.*, ‘Страната, наричана някога 16-та съветска република заради близките си отношения с Москва, обяви, че ще позволи на САЩ да използва военновъздушната база на Черно море в случай на евентуална атака срещу Ирак’ (SETimes.com).

Възможно е същата отдалеченост във времето да се предаде на български от глаголни форми в минало неопределено време, напр.:

(18) *Тихо. Тихо. В стаята сме трима: Аз, детето, което някога съм бил, и старецът, който някога ще бъде* (Роман Кисъв); *Но без страх дишам въздуха, който поетът някога е заразил с бацилите си* (Дамян Дамянов).

Когато наречията със значение *някога* и *отдавна* (рум. *demult*) се комбинират, семантиката им се усилва, обозначава се период, настъпил ‘преди много дълго време’, и отново се изразява отдалеченост и предходност:

(19) *Не беше то ни вчера, ни днес, ни в близки ноци,
а някога отдавна, през някой тъмен век,
когато аз изрекох словата несъзнати
и мигом рухна моста, по който бях минал.*

(Теодор Траянов)

Идентично се постига усилване на значението и в румънския при наречията *cândva* и *odată*. При направения анализ комбинацията *vreodată demult* не беше открита.

(20) *El a părăsit, cândva, demult, România, o societate închisă, opresivă, pe atunci, s-a stabilit în Suedia...*, ‘Той напусна някога, отдавна, Румъния, едно затворено и репресивно по онова време общество, и се установи в Швеция...’ (Eugen Dorcescu); (21) *Îmi amintesc că odată demult, tare demult, am fost îndrăgostit prima oară, eram tânăr pe atunci, foarte tânăr...*, ‘Спомням си, че някога, отдавна, много отдавна, бях влюбен за първи път, тогава бях млад, много млад’ (Ionel Cârstea).

Друга възможност за **отнасяне на действието към неопределен момент**, случил се **много отдавна в миналото**, откриваме във формулите в началото на румънските и българските вълшебни приказки – рум. *a fost odată ca niciodată*, букв. ‘било е някога, както никога’, и бълг. *имало едно време*.

Синоним на *някога* и *отдавна* в българския е и степенуваната адвербиална форма *по-рано*⁵. Според РБЕ това наречие може да означава: ‘преди неопределено време, преди някакъв момент или период от миналото, който не е точно определен, не е известен; някога’ (РБЕ/РВЕ).

(22) *Албена си беше същата Албена, само че не се смееше, очите ѝ не играеха, както по-рано, а наведени под тънките вежди, гледаха надолу* (Йордан Йовков).

Отново в отдалеченото минало се реализира действието, обозначено с *някога*, при въвеждане в изказването на втори ориентационен момент, минал спрямо момента на говоренето, който лексикално се изразява чрез номинална фраза с *преди* или чрез подчинено изречение с *преди да*.

(23) *Някога, преди идването на европейците, когато туземците са достигали около триста хиляди души, са говорили на около петстотин езика, повечето от които са изчезнали в забравата заедно с племената, които са ги говорили* (Петър Бобев); (24) *Гледах Рение – вече не го слушах, – потънал в горчиви спо-*

⁵ За семантиката на наречията *рано* и *по-рано* в българския вж. също Иванова/Ivanova 2016, Ничева/Nicheva 1964.

мени: *някога*, преди да ме открие Джем, аз пеех така, простете (Вера Мутафчиева).

Изводи

Въз основа на представения анализ може да бъде направен изводът, че наречието *някога* не е еднозначно. Всички разгледани лексеми могат да изразяват неопределеност в абстрактен смисъл. От предложените в румънските речници лексеми като пълни еквиваленти на *някога* в съвременния румънски могат да бъдат посочени *cândva*, *vreodată* и *odată*. Наречията имат темпорална функция и обозначават различие на положението спрямо ориентационния момент, отнасяйки действието към минал момент или към бъдещ момент.

Характерни за миналия времеви план са следните преходи в семантиката на наречието *някога*: първо, при изразяване на отдалечена предходност се наблюдава семантичният преход ‘някога’ > ‘отдавна’; второ, следствие от употребата на минало неопределено време е семантичният преход ‘някога’ > ‘изобщо, въобще’, а пълен еквивалент на *някога* в този случай е румънското наречие *vreodată*. В двата балкански езика усилването на значението се реализира по идентичен начин – чрез комбинация от наречията със значение ‘някога’ и ‘отдавна’.

Обемът на направения преглед поставя ограничения. Отворен остава въпросът за възможността румънските наречия, посочени тук, да означават отрицание във времето ‘никога’. По-задълбочено изследване на употребите на посочените наречия в корпус от художествени текстове (оригинални и преводни), ще позволи да се представи в пълнота семантичната структура на лексемите, както и да се проследят в детайли значенията в комбинация с различните глаголни времена и да се открият най-добри съответствия за превод.

Библиография

- Андрейчин/Andreichin 1944:** Андрейчин, Л. *Основна българска граматика*. София: Хемус, 1944. [Andreichin, L. *Osnovna balgarska gramatika*. Sofia: Hemus, 1944.]
- Асенова/Asenova 2002:** Асенова, П. *Балканско езикознание*. Велико Търново: Фабер, 2002. [Asenova, P. *Balkansko ezikoznanie*. Veliko Tarnovo: Faber, 2002.]

- Велчева/Velcheva 1970:** Велчева, Б. Наречието като част на речта. // *Известия на Института за български език*, кн. XIX, 1970, 171 – 176. [Velcheva, B. Narechieto kao chast na rechta. // *Izvestiya na instituta za balgarski ezik*, kn. XIX, 1970, 171 – 176.]
- Витанова/Vitanova 1995:** Витанова, М. Умалителни наречия за време в българските диалекти. // *Проглас*, 1995, Том 9, Бр. 2, 20 – 27. [Vitanova, M. Umalitelni narechiya za vreme v balgarskite dialekti. // *Proglas*, 1995, Tom 9, Br. 2, 20 – 27.]
- Витанова/Vitanova 1999/2000:** Витанова, М. Наречия за време в българските диалекти. // *Български език*. 1999/2000. Кн. 2., 56 – 60. [Vitanova, M. Narechiya za vreme v balgarskite dialekti. // *Balgarski ezik*, 1999/2000, Kn. 2, 56 – 60.]
- Георгиев/Georgiev 1978:** Георгиев, Ст. Семантика на наречията за време в съвременния български език. // *Славистични проучвания*, 1978, 21. [Georgiev, St. Semantika na narechiyata za vreme v savremenniya balgarski ezik. // *Slavistichni prouchvaniya*, 1978, 21.]
- Георгиев /Georgiev 1983:** Георгиев, Ст. *Морфология на съвременния български език. (Неизменяеми думи)*. София: Наука и изкуство, 1983. [Georgiev, St. *Morfologiya na savremenniya balgarski ezik. (Neizmenyaemi dumi)*. Sofia: Nauka i izkustvo, 1983.]
- Георгиева/Georgieva 2008:** Георгиева, И. *Денонощието като част от модела на цикличното време в българската и руска езикова картина на света*. София: ЕТО, 2008. [Georgieva, I. *Denonoshtiето kato chast ot modela na tsiklichnoto vreme v balgarskata i ruska ezikova kartina na sveta*. Sofia: ETO, 2008.]
- Георгиева/Georgieva 2014:** Георгиева, И. Темпорални фразеологизми в руския език, съдържащи опозицията *всегда – никога (винаги – никога)*. // *Съпоставително езикознание*, 2014, кн. 3, 39 – 50. [Georgieva, I. Temporalni frazeologizmi v ruskiya i balgarskiya ezik, sadarzhazhti opozitsiyata *vsegda – nikogda (vinagi – nikoga)*. // *Sapostavitelno ezikoznanie*, 2014, kn. 3, 39 – 50.]
- ГСБКЕ/GSBKE 1993:** *Граматика на съвременния български книжовен език*. Т. 2. Морфология. Бояджиев, Т. и др. София: Издателство на БАН. [Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik. T. 2. Morfologiya. Boyadzhiev, T. I kol. Sofia: Izdatelstvo na BAN.]
- Иванова/Ivanova 2012:** Иванова, Л. За ролята на лексикалните средства при изразяването на темпоралност в българския и полския език. // *Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“*. *Научни трудове*. Том 50, кн. 1, сб. В, 2012. Филология, 394 – 402. [Ivanova, L. Za rolyata na leksikalnite sredstva pri izrazyavaneto na temporalnost v balgarskiya i polskiya ezik. // *Plovdivski universitet “Paisii Hilendarski”*. *Nauchni trudove*. Tom 50, kn. 1, sb. V, 2012, Filologiya, 394 – 402.]
- Иванова/Ivanova 2014:** Иванова, Л. За ролята на лексикалните средства при изразяване на граматичните значения предходност, относителност и резултативност (върху материал от българския и полския език). // *Актуални проблеми на балканистиката и славистиката. Доклади от Втората международна конференция, проведена на 9 и 10 ноември 2012 г. във Велико-търновския университет „Св. св. Кирил и Методий“*, Велико Търново,

- 2014, 133 – 139. [Ivanova, L. Za rolyata na leksikalnite sredstva pri izrazyavaneto na gramatichnite znacheniya predhodnost, odnositelnost i rezulativnost (varhu material ot balgarskiya i polskiya ezik). // *Aktualni problemi na balkanistikata i slavistikata. Dokladi ot Vtorata mezhdunarodna konferentsiya, provedena na 9 i 10 noemvri 2012 g. vav Velikotarnovskiya universitet "Sv. sv. Kiril i Metodiy"*, Veliko Tarnovo, 2014, 133 – 139.]
- Иванова/Ivanova 2015:** Иванова, Л. Темпорални наречия, изразяващи предходност в българския и полския език. // *Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“, Научни трудове*. Том 53, кн. 1, сб. В, 2015. Филология. 316 – 326. <https://science.slovo.uni-plovdiv.net/documents/-931150/0/Slavistika_Full_III_20151029-31.pdf>, 10 октомври 2019. [Ivanova, L. Temporalni narechiya, izrazyavashti predhodnost v balgarskiya i polskiya ezik. // *Plovdivski universitet "Paisii Hilendarski"*. *Nauchni trudove*. Том 53, кн. 1, сб. V, 2015, Filologiya, 316 – 326. <https://science.slovo.uni-plovdiv.net/documents/-931150/0/Slavistika_Full_III_20151029-31.pdf>, 10 October 2019.]
- Ничева/Nicheva 1964:** Ничева, К. Семантични особености на степените за сравнение при някои наречия в славянските езици. // *Известия на Института за български език*, 1964, кн. 11, 161 – 169. [Nicheva, K. Semantichni osobenosti na stепените за сравнение pri nyakoi narechiya v slavyanskite ezitsi. // *Izvestiya na Institutata za balgarski ezik*, 1964, кн. 11. 161 – 169.]
- Петрова/Petrova 1997:** Петрова, К. Фрагмент языковой картины мира ('24 часа' в русском и болгарском языках) // *Международная конференция МАПРЯЛ „Лингвистические и культуроведческие аспекты русского языка в сопоставлении с родным“*, Болгария, Пловдив, 11 – 14 октябрь, 1996. Пловдив, 1997, 121 – 126. [Petrova, K. Framgment yazykovoy kartiny mira (24 chasa v russkom i bolgarskom yazykah) // *Mezhdunarodnaya konferentsiya MAPRYAL "Lingvisticheskiye i kul'turovedicheskiye aspekty ruskogo yazyka v sopostavlenii s rodnyum"*, Bolgariya, Plovdiv, 11 – 14 oktyabrya, 1996. Plovdiv, 1997, 121 – 126.]
- Петрова/Petrova 2010:** Петрова, К. Концептът 'време' като част от езиковото съзнание на славяните (според данните от „Славянский ассоциативный словарь“ за руски, белоруски, български и украински език) // *Славяните и техните контакти. (Доклади от IX славистични четения, посветени на 120-годишнината на славистиката в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 17 – 19 април 2008 г.)*, София: ЕТО, 2010, 31 – 39. [Petrova, K. Kontseptat 'vreme' като chast ot ezikovoto saznanie na slavyanite (spored dannite ot "Slavyanskiy assotsiativnyy slovar" za ruski, beloruski, balgarski i ukrainski ezik) // *Slavyanite i tehните kontakti. (Dokladi ot IX slavistichni cheteniya, posveteni na 120-godishninata na slavistikata v Sofiyskiya universitet "Sv. Kliment Ohridski", 17 – 19 april 2008 g.)*, Sofia: ETO, 2010, 31 – 39.]
- Сiompec/Чомпек 1985:** Ciompec, G. *Morfosintaxa adverbului românesc – sincronie și diacronie*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.
- Nedelcu/Неделку 2010:** Nedelcu, V. *Adverbul ca modalitate de exprimare a locului și timpului în limba română. Teză de doctorat*. București, 2010.
- Săteanu/Сътяну 1980:** Săteanu, C. *Timp și temporalitate în limba română contemporană: exprimarea ideii de timp prin sintagme verbo-adverbiale*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

Речници

- БЕР/BER 1995:** *Български етимологичен речник. Том 4.* София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 1995. [*Balgarski etimologichen rechnik. Tom 4.* Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, 1995.]
- БТР/ВТР 2018:** *Български тълковен речник.* Андрейчин, Л. и др. 4 изд., допълнено и преработено от Д. Попов. София: Наука и изкуство, 2018. [*Balgarski talkoven rechnik. Andreychin, L. i kol. 4 izd., dopalнено i preraboteno ot D. Popov.* Sofia: Nauka i izkustvo, 2018.]
- РБЕ/РВЕ:** *Речник на българския език.* <<http://ibl.bas.bg/rbe/>>, 10 октомври 2019. [RBE. *Rechnik na balgarskiya ezik.* <<http://ibl.bas.bg/rbe/>>, 10 October 2019.]
- DEX:** *Dicționarul Explicativ al limbii române,* <<https://dexonline.ro/>>, 10 May 2019.
- DLR 1965 – 2010:** *Dicționarul limbii române. Vol. 1 – 19.* București: Ed. Academiei Române, 1965 – 2010.
- DLRLC 1955 – 1957:** *Dicționarul limbii române literare contemporane. Vol. 1 – 4.* București, <<https://dexonline.ro/>>, 10 October 2019.
- GLR 1966:** *Gramatica Limbii Române, Vol. I.* București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966.
- GALR 2005:** *Gramatica Limbii Române, Vol. I.* (Cuvântul. București: Editura Academiei Române, 2005.
- MDA2 2010:** *Micul dicționar academic, ediția a II-a.* <<https://dexonline.ro/>>, 10 October 2019.

Източници

- БНК/BNK:** *Български национален корпус.* <<http://search.dcl.bas.bg/>>, 10 октомври 2019. [*Balgarski natsionalen korpus.* <<http://search.dcl.bas.bg/>>, 10 October 2019.]
- BulNet:** *Лексикално-семантична база данни за българския език.* <<https://dcl.bas.bg/bulnet/>>, 10 октомври 2019. [*Leksikalno-semantichna baza dannii za balgarskiya ezik.* <<https://dcl.bas.bg/bulnet/>>, 10 October 2019.]
- SETimes.com:** Публицистичен корпус с новини от SETimes.com. <<http://dcl.bas.bg/BulNC-registration/>>, 10 октомври 2019. [Publitsistichen korpus s novini ot SETimes.com. <<http://dcl.bas.bg/BulNC-registration/>>, 10 October 2019.]
- CoRoLa:** *Corpus computațional de referință pentru limba română contemporană.* <<http://corola.racai.ro/>>, 10 October 2019.
- МЕ/МЕ:** Mircea Eliade. *Nuntă în cer.* Musătești: Tana, 2007. [Мирча Елиаде. *Сватба в небето.* Преводач: Лора Ненковска. София: Колибри, 2012.]
- МС/МК:** Mircea Cartarescu. *De ce iubim femeile.* București: Humanitas, 2013. [Мирча Каргареску. *Защо обичаме жените.* Преводач: Ванина Божикова, Иван Станков, Велико Търново: Фабер, 2006.]